

Statenmededeling

Onderwerp

Uitvoeringsprogramma's Plantaardig en Eiwittransitie 2020

Datum

18 februari 2020

Documentnummer

GS: 4648136

PS: 4657500

Aan Provinciale Staten van Noord-Brabant,

Kennisnemen van

Uitvoeringsprogramma's Plantaardig en Eiwittransitie voor 2020.

Aanleiding

In het bestuursakkoord 'Kiezen voor kwaliteit' is aangegeven dat de trendbreuk van een landbouw gericht op kwantiteit naar een landbouw die zich nog meer richt op kwaliteit, zal worden doorgezet. De nieuw te ontwikkelen visie Landbouw en Voedsel zal hier verder inhoud aan geven.

Het Uitvoeringsprogramma Plantaardig 2020 is een actualisatie van het Uitvoeringsprogramma Plantaardig 2018/[2019](#).

Het Uitvoeringsprogramma Eiwittransitie 2020 bundelt, ordent en stemt activiteiten op elkaar af die voorheen in verschillende programma's liepen. U wordt in deze Statenmededeling geïnformeerd over twee uitvoeringsprogramma's (UP) die elkaar raken op het vlak van plantaardige eiwitten, maar die hun eigen, bredere thema's hebben. Daarom wordt u over beide programma's afzonderlijk geïnformeerd in deze Statenmededeling.

Bevoegdheid

Het college van GS is bevoegd om binnen de door u gestelde kaders de activiteiten van de uitvoeringsprogramma's uit te voeren. U ontvangt deze Statenmededeling vanuit uw controlerende rol.

Kernboodschap

1. *Het Uitvoeringsprogramma Plantaardig draagt bij aan de ambities van ons college om in Noord-Brabant het voedsel van en voor de toekomst te produceren in gesloten kringlopen, met verminderde emissies en gewasbeschermingsmiddelen, waarbij de landbouw bijdraagt aan een gezonde bodem en een verhoogde biodiversiteit.*

Datum

18 februari 2020

Documentnummer

GS: 4648136

PS: 4657500

In het UP 2018/2019 zijn zes doelstellingen omschreven. Uit gesprekken met bedrijven en instellingen in de plantaardige sector blijkt dat deze zes doelstellingen nog steeds up-to-date zijn. De doelstellingen waaraan de projecten in het UP 2020 moeten voldoen zijn als volgt:

1. Gewassen telen die bijdragen aan gezonde voeding.
2. Lage tot geen emissies naar bodem, water en lucht
3. Circulair systeem, met name in relatie tot dierlijke mest.
4. Toekomstbestendig rendement voor het primaire bedrijf.
5. Marktleiderschap op kwaliteit en innovatie.
6. Klimaatbestendigheid

De afgelopen decennia hebben er veel veranderingen plaatsgevonden in de landbouw. Zo is het aantal landbouwbedrijven flink gedaald en is ook het agrarisch areaal afgenomen. Ook de komende decennia zal er veel veranderen in de landbouw. Op basis van de huidige trends en ontwikkelingen verwachten wij bijvoorbeeld dat het areaal akker- en tuinbouw omhoog zal gaan, mede omdat de mondiale vraag naar plantaardige (eiwit)producten omhooggaat. Dit gaat ten koste van het areaal grasland en groenvoedergewassen die met name voor de diervoeding geteeld worden. Dit betekent een verdere intensivering van het grondgebruik. Over het algemeen verwachten we een lichte verlaging van het areaal cultuurgrond, mede door de vraag naar grond in andere sectoren als woningbouw, industrie en natuur.

Om ervoor te zorgen dat de plantaardige sector in Noord-Brabant in de toekomst aan de bovengenoemde doelstellingen gaat voldoen, wordt er in het uitvoeringsprogramma Plantaardig 2020 de focus gelegd op een aantal sporen die kunnen bijdragen aan een transitie van het voedselsysteem. Dit zijn de sporen die verderop uitgelegd worden:

1. Nieuwe teelten
2. Nieuwe teelttechnieken
3. Verwerking
4. Netwerken en communicatie

Hieronder volgen de activiteiten van het Uitvoeringsprogramma Plantaardig 2020.

Spoor 1: Nieuwe teelten

Nieuwe gewassen worden om verschillende redenen geïntroduceerd. De belangrijkste zijn: verbeteren van het verdienmodel van de akkerbouwer, verbeteren van de bodemkwaliteit, verlagen van de milieudruk, teelt van lokaal plantaardig eiwit, verminderen broeikasgasemissies, gewasbeschermingsmiddelengebruik en kunstmestgebruik en het verhogen van de biodiversiteit.

Afgelopen jaren is samen met Agrifirm onderzoek gedaan naar soja voor humane consumptie en met het Louis Bolk Instituut naar sorghum als diervoeding, deze projecten lopen nog door in 2020. Beide projecten zijn samen met akkerbouwers en melkveehouders opgezet. Voor sorghum is bijvoorbeeld een praktijknetwerk opgericht waarin twee veredelaars, twee teeltadviseurs en acht melkveehouders hun ervaringen van de sorghumteelt gedeeld hebben om de teelt te verbeteren. Begin februari 2020 is een symposium georganiseerd waarbij meer dan 100 geïnteresseerden uit de gehele keten aanwezig waren. Een nieuw, veelbelovend gewas voor de humane eiwitconsumptie is veldboon, vanwege de geschiktheid van ons klimaat en de relatief hoge (eiwit)opbrengsten. We zetten samen met onderzoeksinstituten een kennisnetwerk op waarin onderzoek gedaan wordt naar de teelt en de functionaliteiten van verschillende rassen voor de verwerkende industrie. In januari 2020 zijn samen met ZLTO twee telersbijeenkomsten georganiseerd, waar akkerbouwers, toeleveranciers, veredelaars, verwerkers en kennisinstellingen aanwezig waren.

Voor al deze gewassen geldt dat dit relatief nieuwe gewassen in onze regio zijn. De veredeling van geschikte rassen heeft nog een aantal jaar nodig voordat rassen zijn ontwikkeld die goed presteren onder onze klimaatomstandigheden. Bij overige succesvolle gewassen, zoals maïs heeft het bijna twintig jaar geduurd voordat het op het huidige niveau was.

We volgen het onderzoek naar biobased gewassen (gewassen die dienen als grondstof voor een economie gebaseerd op biomassa in plaats van fossiele brandstoffen) op de voet en zijn medefinancier van praktijkonderzoek o.a. bij AgroProeftuin De Peel.

Spoor 2: Nieuwe teelttechnieken

De afgelopen decennia heeft de land- en tuinbouw vooral ingezet op schaalvergroting en monocultuur. Er wordt, nu de (milieu)grenzen van deze ontwikkeling in zicht komen, meer en meer gezocht naar nieuwe teeltsystemen, omdat dit kan zorgen voor meer biodiversiteit, minder in- en output, een lagere foodprint, meer waterbergend vermogen van de bodem, CO₂-vastlegging, beter rendement, weerbaardere bodem en gewas, risicospreiding, betere kwaliteit van het gewas en een betere circulariteit. Voorbeelden van nieuwe teeltsystemen zijn agroforestry (landbouw met bomen) en strokenteelt. In deze systemen worden verschillende gewassen naast elkaar geteeld op één perceel. Uit onderzoek blijkt dat de opbrengsten hoger kunnen zijn, het gewasbeschermingsmiddelengebruik omlaag kan en de biodiversiteit op het perceel verhoogt. Deze systemen zijn nieuw en vergen nog relatief veel

Datum

18 februari 2020

Documentnummer

GS: 4648136

PS: 4657500

onderzoek. Als provincie Noord-Brabant gaan wij samen met Wageningen University & Research actief op zoek naar een aantal onderzoekslocaties binnen onze provincie.

Datum

18 februari 2020

Documentnummer

GS: 4648136

PS: 4657500

Spoor 3: Verwerking

Met de introductie van nieuwe teelten en de positieve bijdrage van deze gewassen op o.a. het milieu, komen ook vragen over de verwerking van deze producten. Met name op het gebied van eiwitgewassen is hier vraag naar. Bijvoorbeeld in de verwerking van lokaal geproduceerde bonen tot vleesvervangers.

Eind 2019 is samen met ZLTO het project FoodLab Pulses opgestart waarin verwerkers van vegetarische producten gekoppeld zijn aan ontwerpers om tot nieuwe producten te komen van lokaal geproduceerde eiwitten om de eiwittransitie te versnellen. Dit levert concrete producten op die de verwerkers op de markt brengen.

Spoor 4: Netwerken en communicatie

Een belangrijke functie is gericht op netwerken en het verbinden van (andere) overheden en bedrijven met elkaar, om zo initiatieven te versterken. Er wordt actief gezocht naar gezamenlijke doelen en acties die opgepakt kunnen worden. Onderstaande projecten zijn voorbeelden van deze samenwerkingen. Er wordt een haalbaarheidsonderzoek gedaan om de realisatie van een satellietbedrijf van de Boerderij van de Toekomst (Lelystad) te verkennen in Zuid-Nederland. Dit wordt samen met WUR, ministerie van LNV, HAS Den Bosch en het bedrijfsleven gedaan.

In het voorjaar van 2019 is het project Groene Cirkels Circulaire Suikerbietenketen gestart, waarin Suiker Unie, provincie Noord-Brabant en Naturalis Biodiversity Center een convenant hebben getekend om samen de suikerbietenketen te verduurzamen. Provincie Noord-Brabant is trekker van het onderdeel Kringlooplandbouw, waarin samen met geïnteresseerde partijen uitvoering wordt gegeven aan projecten om de suikerbietenteelt verder te verduurzamen, met een focus op bodem, biodiversiteit en kringlooplandbouw.

- 2. Het Uitvoeringsprogramma Eiwittransitie draagt bij aan gezonde voeding voor alle Brabanders met duurzaam geproduceerde grondstoffen en eindproducten die een zo laag mogelijke impact hebben op het milieu en klimaat.*

De markt voor eiwitten is de afgelopen jaren sterk in beweging. Inzet op dit thema draagt bij aan een beter milieu en gezonde voeding voor alle Brabanders om zo een duurzame, ecologische, sociale en economische bijdrage te leveren. Er liggen veel marktkansen om als Noord-Brabant een belangrijke bijdrage te leveren aan deze markt in transitie.

Eiwit in Nederland:

De "eiwit"-markt in Nederland is sterk in transitie. De omzet van vers vlees was € 1.718 miljoen en van vleesvervangers € 123 miljoen euro in 2019¹. De al jaren dalende vleesconsumptie is vorig jaar licht gestegen tot 77 kg pppj (oorzaak ligt in de verhoging van consumptie in de horeca, de thuisconsumptie laat wel een dalende lijn zien)². De markt voor vleesvervangers is stijgend³, maar ten opzichte van vlees nog minimaal. Het aandeel flexitariërs als percentage van de totale Nederlandse bevolking is gegroeid tot 55%⁴.

Nieuwe eiwitten⁵ vinden hun plek (zie o.a. opening nieuwe insectenfabriek Protix te Bergen op Zoom in 2019) en wetgeving rondom nieuwe eiwitten is in ontwikkeling (goedkeuring insectenmeel in visvoer sinds 2017 en in pluimveevoer te verwachten in 2020).

Eiwit in Brabant

De kracht van Brabant ligt in:

- Sterke, gevestigde ondernemers gericht op innovatie in de sector (vb. Vegetarische Slager, Schouten, Cosun, Dalco, Van Rijsingen, Vion).
- Een sterk ontwikkelend aantal start-up/scale ups in de eiwitsector: The Protein Brewery (tot 2019 genaamd Bioscienz), Boon, Protix.
- Een sterk kennisnetwerk in de agrofood sector in o.a. onderwijs en lectoraten.
- Een sterk ondersteunend netwerk met kennis, connecties en/of technologie; waaronder Food Tech Brainport, BOM, ZLTO, proeftuin AgroAs de Peel, Agri Food Innovation.
- Sociale innovatie via o.a. FoodUp!

Wij kunnen een sterke positie innemen als voorloper en trekker op het thema eiwittransitie. We zoeken actief samenwerking om kennis te ontwikkelen die in praktisch onderzoek wordt toegepast.

Er zijn nog enkele uitdagingen in de ontwikkeling van de eiwittransitie. De uitdagingen zijn met name te vinden in:

- Het verdienmodel voor de teelt van eiwitgewassen voor boer en verwerkers is nog zeer kritisch, maar voor de toekomst lijkt het een rendabel product.
- Er zijn beperkt en ontoereikend faciliteiten en kennis beschikbaar om ruwe grondstoffen tot verwerkbaar grondstoffen voor de industrie te verwerken.
- De plantaardige eiwitketen bevindt zich in de pioniersfase met veel kleine partijen.
- De gedragsverandering bij de consument.

---

¹ <https://www.vmt.nl/ingredient-product/nieuws/2019/08/omzet-vleesvervangers-in-tweeenhalf-jaar-51-gestegen-10137627>

² <https://www.wur.nl/nl/Dossiers/dossier/Vleesconsumptie.htm>

³ <https://www.businessinsider.nl/zo-groot-is-de-markt-voor-vegaburgers-en-andere-vleesvervangers-in-nederland-en-in-andere-landen/>

⁴ <https://www.voedingscentrum.nl/nl/pers/persmappen/persmap-eetpatronen-van-verschillende-sociale-milieus-duurzaamheid-en-voedselverspilling/meer-dan-de-helft-van-de-nederlanders-is-flexitarier.aspx>

⁵ met nieuwe eiwitten worden eiwitten bedoeld van niet-traditionele oorsprong als plantaardig, gewas, vlees, vis of zuivel, zoals bijv. Eiwit vanuit insecten, schimmel, kweekvlees, algen etc..

Datum

18 februari 2020

Documentnummer

GS: 4648136

PS: 4657500

Het uitvoeringsprogramma Eiwittransitie 2020 heeft een focus op plantaardig eiwit, nieuwe eiwitten en eiwitten uit reststromen. Voor de productie van dierlijke eiwitten geldt dat deze worden meegenomen in andere onderdelen van het programma Landbouw en Voedsel.

Datum

18 februari 2020

Documentnummer

GS: 4648136

PS: 4657500

Ambitie en doelstellingen 2020

Ons college heeft de volgende ambitie en doelen met eiwittransitie:

1. Bijdragen aan milieu en klimaat: beperken uitstoot van broeikasgassen en andere stoffen t.b.v. onze voedselvoorziening
  - Vergroting productie van plantaardig eiwit en nieuwe eiwitten voor humane consumptie
  - Reststromen verwaarden tot eiwit
2. Gezonde voeding voor alle Brabanders
  - Producten met een goede voedingswaardesamenstelling
  - Duurzaam geproduceerde grondstoffen en eindproducten
3. Economische groei in een groeimarkt, zowel voor de primaire sector, de verwerkende industrie, onderwijs en organisaties in dit themagebied.

Uitwerkingslijnen 2020

Om de doelstellingen te realiseren zetten wij in op de volgende lijnen:

Lijn 1: Van landelijke lijn naar provinciale eiwitstrategie

In samenwerking met de provincies Gelderland, Overijssel, Flevoland en Zeeland en het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselveiligheid wordt gewerkt aan de Nationale Eiwit Strategie.

Als provincie Noord-Brabant ligt onze inbreng vooral bij een actief bedrijfsleven, kennis- en onderzoekscentra en faciliteiten. We willen een duidelijke positie op het thema Eiwittransitie waarin Brabant gezien wordt als de provincie met gezonde en duurzaam geproduceerde eiwitproducten.

Lijn 2: Productie van plantaardige eiwitten voor humane consumptie

Om de productie van plantaardig eiwit voor humane consumptie te vergroten worden verschillende trajecten ingezet op bijv. nieuwe teelten (zie Uitvoeringsprogramma Plantaardig).

In verband met de verwachte tekorten aan verwerkingscapaciteit van plantaardige eiwitten, wil het college in 2020 onderzoeken of en hoe we een bijdrage kunnen leveren aan de capaciteit voor de verwerkende industrie van plantaardig verwerkt eiwit, mogelijk in samenwerking met AgriFoodInnovation.

Lijn 3: Productie van nieuwe eiwitten voor humane consumptie

De ontwikkeling van alternatieve, nieuwe eiwitten, is groot. Naast de traditionele eiwitbronnen vanuit plantaardig en dierlijk (vlees, vis en zuivel), komen er nieuwe eiwitten op de markt vanuit bijv. insecten (met Protix Bergen op Zoom als belangrijke producent), schimmels (door The Protein Brewery ontwikkeld en nu richting vermarkten) en andere bronnen (kweekvlees, eendenkroos, algen, etc.). We financieren projecten gericht op:

Onderzoek naar de behoefte aan faciliteiten voor de verwerking van nieuwe eiwitten en ondersteuning van samenwerkingsverbanden die ontstaan. Ook is (Europese) regelgeving momenteel belemmerend voor de groei van deze sector. Door inzet van lobby in Brussel, willen we bijdragen aan versnelling van meer passende wetgeving.

Datum

18 februari 2020

Documentnummer

GS: 4648136

PS: 4657500

Lijn 4: Reststromen verwaarden tot eiwit

Momenteel wordt ca. 30% van de voedselproductie verspild in de gehele keten, wat verschillende reststromen veroorzaakt. In deze reststromen bevinden zich producten waar eiwitten uitgehaald kunnen worden. In verschillende projecten wordt al actief gewerkt aan eiwitverwaarding; o.a. met Cosun (eiwit uit bietenblad), de Stichting Samen tegen Voedselverspilling (in verschillende projecten), het Interreg project Food from Food en de AgriFoodInnovation moonshot Reststroomverwaarding.

In 2020 wordt er naast de uitvoeringsprogramma's Plantaardig en Eiwittransitie een Uitvoeringsprogramma Voorkomen Voedselverspilling en verwaarden reststromen vastgesteld.

Lijn 5: Verwerking tot gezonde en duurzaam geproduceerde producten

Investeren in gezonde eindproducten, die lekker en gewaardeerd worden door consumenten en met zo min mogelijk bewerkingsstappen levert een belangrijke bijdrage aan gezond en duurzaam geproduceerd voedsel voor iedereen. Hier ligt een kans voor de Brabantse foodsector.

De duurzaamheid van de nieuwe eiwitproducten staat regelmatig in de belangstelling en dan met name de CO₂-uitstoot van deze producten.

De markt geeft aan dat er behoefte is aan duurzaam geproduceerde, lokale, grondstoffen en een proces met minder en/of duurzame verwerkingsstappen. Voor 2020 worden projecten ondersteund gericht op deze thema's.

Lijn 6 Consumentenbewustzijn vergroten

Het vergroten van het consumentenbewustzijn is niet een primaire rol van de provincie, wel pakken wij onze rol via Food Up! in projecten die bijdragen aan een nieuw voedselsysteem en invloed hebben op het consumentengedrag. CHIEF (Centrum Hulp bij Innovatie, Educatie en Fascinatie plantaardige eiwitten) is een voorbeeld van een project waarin de provincie Noord-Brabant bijdraagt in samenwerking met bedrijven als Schouten Europe en HAK aan het versnellen van de transitie naar meer plantaardige eiwitconsumptie door het veranderen van consumptiegedrag.

Financiën

De in het Uitvoeringsprogramma Plantaardig resp. Eiwittransitie geraamde kosten bedragen € 250.000 en € 200.000 in 2020. Voor beiden geldt dat dit is opgenomen in de begroting Landbouw en Voedsel.

Consequenties

Niet van toepassing.

Europese en internationale zaken

Er lopen verschillende Europese samenwerkingsprojecten, maar vooralsnog heeft dit geen invloed op regelgeving of is er sprake van ongeoorloofde staatsteun.

Communicatie

Aan de hand van een persbericht is invulling gegeven aan de communicatie.

Vervolg

Dit jaar volgt een nieuwe beleidsvisie Landbouw & Voedsel. De uitkomst van het proces om te komen tot een nieuwe beleidsvisie is richtinggevend voor beide uitvoeringsprogramma's.

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant,

de voorzitter,

de secretaris,

prof. dr. W.B.H.J. van de Donk

drs. M.J.A. van Bijnen MBA

Programmamanager: de heer A.F. Meulepas, (06) 27 74 50 53,
ameulepas@brabant.nl.

Opdrachtnemer: mevrouw A.H.M. Vingerhoets, (06) 52 79 45 31,
avingerhoets@brabant.nl.

Datum

18 februari 2020

Documentnummer

GS: 4648136

PS: 4657500